

# XXXI

## ZLOT AKTYWU TURYSTYCZNEGO

resortu spraw wewnętrznych

### REGULAMIN



## **Region Warmii i Mazur gospodarzem XXXI Złotu Aktywu Turystycznego Resortu Spraw Wewnętrznych**

Warmia i Mazury to kraina, która stanowi część ziem zamieszkałych w dawnych czasach przez plemiona pruskie. Zamieszkiwali tutaj Warmowie, Galindowie, Bartowie, Natangowie i Nadrowowie. Na początku XIII wieku pojawili się na tym terenie zakonnicy Zakonu Szpitala Najświętszej Marii Panny Domu Niemieckiego w Jerozolimie (popularnie zwanego Zakonem krzyżackim) w celu krzewienia wiary chrześcijańskiej wśród tych pogańskich plemion.

Koniec XIII wieku uważa się za wypełnienie tej misji i Zakon przystąpił do tworzenia na podbitym terenie państwa zakonnego. W 1309 roku stolica Zakonu przeniesiona została z Wenecji do Malborka i tym samym dotychczasowi mieszkańcy, żyjący w strukturach plemiennych stali się obywatelami państwa zakonnego.

Obszar państwa zakonnego podzielony został na cztery diecezje. Były to: diecezja sambijska, warmińska (diecezja ta powołana została do życia już w 1243 r.), pomezkańska i chełmińska. W każdej z tych diecezji biskup stojący na jej czele mógł wydzielić 1/3 obszaru, z którego to czerpał podatki, sprawował władzę duchową (formalnie tę władzę sprawował na terenie całej diecezji), władzę sądowniczą w stosunku do zamieszkałej na tym terenie ludności. Wydzielony obszar nosił nazwę „Dominium biskupiego”. Biskup warmiński, jako jedyny, wydzielił ten obszar „w jednym kawałku” i objął on w znacznej większości teren zamieszkały przez plemię Warmów. W 1374 roku doszło do fizycznego wytyczenia granicy w terenie pomiędzy ziemiami, na których jurysdykcję sprawowała administracja zakonna, a ziemiami podległymi biskupowi. Z czasem obszar tego dominium biskupiego nazwano Warmią.

Państwo zakonne, mimo zdecydowanej niechęci jego mieszkańców wyrażającej się wybuchem trzech powstań pruskich oraz nękaniami najazdami szczególnie ze strony litewskiej, rozwijało się i wzmocniało struktury administracyjne. Początkowo powstawały budowle obronne o charakterze drewniano-ziemnym, które bardzo szybko zmieniały się w warownie murowane. Powstawały kościoły jako miejsca krzepnięcia wiary chrześcijańskiej, z tak wielkim trudem zaszczepianej wśród ludów pogańskich. Rozwijały się osady wiejskie i miasta. Zakonnicy krzyżaccy bardzo intensywnie prowadzili akcje osadnicze zachęcając ludność Zachodu, w tym również Mazowszan, jako najbliższych sąsiadów z południa i południowego zachodu, do zasiedlania wielkich pustek osadniczych na terenie swojego państwa. W dość szybkim czasie nastąpił duży rozwój gospodarczy i cywilizacyjny tego obszaru.

Okres XV wieku to czas licznych wojen jakie Zakon krzyżacki toczył głównie z władcami polskimi. Wojny wyniszczały kraj, osłabiały jego potęgę administracyjną i gospodarczą. Zakończenie wojny trzynastoletniej z Polską (1454–1466) pokojem toruńskim spowodowało, że Warmia przeszła pod zwierzchnictwo duchowe i polityczne pod Koronę. Stolica państwa zakonnego przeniesiona została do Królewca. Późniejsze wojny ostatecznie doprowadziły do drastycznych rozstrzygnięć dla tego państwa. Ostatecznie w 1525 roku państwo zakonne zniknęło z mapy tej części Europy. Ostatni Wielki Mistrz Zakonu krzyżackiego zrzucił szatę zakonną i stał się władcą świeckim. Na miejscu państwa zakonnego, już w znacznie okrojonym obszarze, powstały Prusy Książęce jako państwo lenne wobec królów polskich (słynny hołd pruski z 10 kwietnia 1525 roku, na rynku krakowskim). Był to czas kiedy doszło do zdecydowanej zmiany struktury wyznaniowej na tym obszarze. Warmia, będąca pod patronatem króla Polski, pozostała katolicka, a cały obszar Prus Książęcych, w momencie przyjęcia przez władcę – księcia Albrechta Hohenzollerna wyznania luterńskiego, stał się protestancki.

W XVII wieku, w wyniku nieudolnej polityki władców polskich wobec tych ziem, Prusy Książęce usamodzielniały się. W 1701 roku doszło do utworzenia Królestwa Pruskiego, które to już w 1772 roku uczestniczyło w I rozbiorze Polski. Katolicka Warmia została przyłączona do królestwa (powróciła do macierzy). Obszar dawnych Prus Książęcych, przyłączonej Warmii i części Prus Zachodnich został nazwany Prusami Wschodnimi

Państwo rozwijało się i wzmacniało swoją potęgę militarną. Mimo licznych wojen napoleońskich na początku XIX wieku i późniejszej wojny francusko-pruskiej z 1871 roku stało się mocną prowincją i ważnym elementem Cesarstwa Niemieckiego. Dla ludności zamieszkującej ten obszar, szczególnie tej części która była wyznania katolickiego i posługiwała się językiem polskim, był to bardzo trudny czas gdyż nastąpiła fala mocnej germanizacji. Wówczas pojawiło się nowe na tym terenie określenie – Mazury. To ta część prowincji, którą zamieszkiwali ewangelicy, potomkowie osadników z Mazowsza posługujący się gwarą językową będącą mieszaniną języka polskiego i niemieckiego, było to tzw. mazurzenie. W okresie I wojny światowej prowincja, a szczególnie jej północno – wschodnia część stała się już od pierwszych tygodni wojny teatrem działań wojennych. Działania wojenne zakończyły się na tym terenie na początku 1915 roku.

Po dojściu do władzy przez Hitlera postrzegał on w swych planach podboju Europy obszar Prus Wschodnich jako doskonały rejon wyjściowy do agresji na ówczesny Związek Radziecki. Był to czas mocnej rozbudowy infrastruktury militarnej na obszarze tej prowincji, a zarazem był to rezerwuar płodów rolnych na potrzeby produkcji żywności dla potrzeb wojennych. Klęska hitlerowskich Niemiec spowodowała, że prowincja Prusy Wschodnie, zgodnie z planami tworzenia nowego ładu przez zwycięskie mocarstwa (w tym przypadku decydujący

głos należał do Józefa Stalina – przywódcy Związku Radzieckiego), podzielona została na dwie części (pierwsze plany podziału zarysowywały się już na Konferencji teherańskiej w 1943 roku). Część południowa, około 2/3 powierzchni prowincji, przydzielona została do Polski i jest to obecnie obszar województwa warmińsko-mazurskiego. Część północna, około 1/3 powierzchni, przydzielona została do ówczesnego Związku Radzieckiego, obecnie jest to obszar Obwodu Kaliningradzkiego Federacji Rosyjskiej.

Warmia i Mazury dzisiaj to piękny region turystyczny naszego kraju. Bardzo ciekawe ukształtowanie terenu z licznymi jeziorami, stanowiącymi pozostałość po okresie lodowcowym, bardzo bogata, często niezwykle burzliwa historia i liczne zabytki to niezwykle atrakcje i mocne atuty, które przyciągają rzesze turystów krajowych i zagranicznych.

Bazą dla tegorocznych uczestników XXXI Zlotu Aktywu Turystycznego Resortu Spraw Wewnętrznych jest niewielka miejscowość Święta Lipka, położona w okolicy jednego z większych miast mazurskich – Kętrzyna. Warto więc poznać historię tego miasta.

**Kętrzyn** - miasto do 1946 roku nosiło nazwę Rastenburg. Położone jest ono nad rzeką Guber, na terenie dawnej ziemi Bartów, jednego z plemion pruskich. Podboju tych ziem w pierwszej połowie XIV wieku dokonał Zakon krzyżacki.

W roku 1329 zakonnicy zbudowali warowny gródek z drewniano-ziemnym zamkiem. Zamek i osada były nękane przez najazdy Litwinów, którzy dwukrotnie w latach 1345 i 1347 zniszczyli osadę. Dopiero po tych wydarzeniach, w trzy lata później Zakon krzyżacki przystąpił do budowy murowanej warowni obronnej i otoczenia całej osady murem obronnym. Budowę murowanego zamku zakończono przed 1370 rokiem.

W 1357 roku, w uroczystość św. Marcina – 11 listopada, Jan Schindekopf, komtur Bałgii nadał osadzie przywilej lokacyjny na prawie chełmińskim. Osada zwana Rastenburg stała się miastem.

Prawdopodobnie około 1359 roku na wzniesieniu włączonym w system fortyfikacji miejskich, nieopodal zamku przystąpiono do budowy gotyckiego kościoła obronnego. Budowę świątyni ukończono w 1407 roku. Jednak w latach późniejszych bryła kościoła zmieniała swój wygląd poprzez rozbudowywanie jej. Ostateczny kształt bryły pochodzi z roku 1515.

Okolo 1370 roku na rynku ufortyfikowanego miasta zajmującego powierzchnię ok. 4,5 ha zbudowany został ratusz gotycki, który został rozebrany w latach 1781-1783. W 1378 roku przyznano miastu prawa sadownicze. Miasto rozwijało się i szybko jego rozbudowa wyszła poza mury obronne. Na południe od zamku rozwijało się osiedle zwane Freiheit (Wola). Poza murami północno-zachodniej części miasta rozwijało się drugie przedmieście Bauernvorstadt (Chłopskie). Pierwsza połowa XV wieku stanowiła korzystny okres rozwoju miasta. W tym czasie, w roku 1440 Rastenburg przystąpił, podobnie jak wiele innych miast

państwa zakonnego, do Związku Pruskiego w proteście przeciwko wzrastającemu uciskowi szczególnie ekonomicznemu.

W 1480 roku została zbudowana kaplica cmentarna przy kościele św. Jerzego, która w późniejszym okresie była kilkakrotnie rozbudowywana. Po sekularyzacji Zakonu krzyżackiego kaplica stała się świątynią p.w. św. Jana dla wiernych Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego, posługujących się językiem polskim, gdyż w kościele św. Jerzego odbywały się nabożeństwa w języku niemieckim.

Okres XVI-XVII wieku był czasem bujnego rozwoju miasta. W latach 1863-1864 wzniesiony został w stylu neogotyku angielskiego budynek Łoży Masońskiej. Budowla ta postawiona została w miejscu dawnej fosy średniowiecznego miasta Rastenburga Uroczyste oddanie obiektu do użytku miało miejsce w dniu 24 września 1864 roku. Łoża nosiła nazwę „Trzech Bram Świątyni na Wschodzie Rastenburga” i podlegała organizacyjnie Wielkiej Narodowej Matce Łoży „Trzech Ziemskich Globów”. W roku 1935 Łoża na mocy decyzji władz III Rzeszy przestała istnieć. Budynek przeznaczony został pod muzeum „Heimatmuseum”.

Za budynkiem Łoży, na terenie dawnych magazynów solnych, zbożowych, żywnościowych stanowiących swoistą dzielnicę magazynową, w latach 1894-1895 zbudowano w stylu neogotyckim gmach starostwa. Przed tym budynkiem urzędowym stał pomnik poświęcony mieszkańcom „Kreis Rastenburg”, którzy polegli w wojnie prusko-austriackiej (1866 r.) i francusko-pruskiej (1870-1871). Uroczystość odsłonięcia pomnika miała miejsce w dniu 22 marca 1897 roku. Pomnik w roku 1945 został zniszczony.

W latach 1885-1886 na terenie dawnego Chłopskiego Przedmieścia wybudowany został w stylu neogotyckim nowy ratusz. Nieopodal budynku ratusza w latach 1895-1896 zbudowany został również w stylu neogotyckim katolicki kościół św. Katarzyny Panny i Męczenniczki. Kościół ten zbudowany został nieopodal miejsca wybudowanego w XIV wieku (poza murami miasta) kościoła św. Katarzyny dla zmuszonych do przyjęcia wiary chrześcijańskiej Bartów (rdzennych mieszkańców tych terenów należących do plemion pruskich) oraz biedniejszych osadników sprowadzanych z Warmii. Kościół ten w połowie XVIII wieku przestał pełnić funkcje sakralne a na początku XIX wieku uległ zniszczeniu.

Przełom XIX i XX wieku wiąże się z doprowadzeniem do miasta linii kolejowej i budowy dużego kompleksu obiektów koszarowych. Były to czynniki, które miały znaczący wpływ na kolejny dobry okres dla rozwoju Rastenburga. W latach 1897-1898 w zachodniej części miasta wybudowano kompleks koszarowy, w którym stacjonował od 1 października 1898 roku „3 Wschodniopruski Pułk Piechoty Królewskiej im. Fryderyka Wielkiego Nr 4” (najstarszy pułk armii pruskiej – powstał 23 marca 1626 roku). W latach 1935-1937 kompleks ko-

szarowy został rozbudowany i stacjonowała w nim jednostka „2 Mazurskiego Pułku Piechoty Nr 147 im. Marszałka von Hindenburga”.

W roku 1945 po zakończeniu II wojny światowej, w wyniku rozstrzygnięć trzech wielkich mocarstw, część Prus Wschodnich, w tym miasto Rastenburg, przyłączone zostało do Polski jako integralna część terytorium naszego Państwa. W dniu 18 maja 1945 roku została przejęta władza administracyjna miasta i powiatu od Rosjan.

W 1946 roku miasto zmieniło nazwę na Kętrzyn. W tym też roku kościół św. Jerzego przekazany został katolikom, przy którym w 1954 roku utworzona została Rzymsko-Katolicka Parafia p.w. św. Jerzego. Koszary wojskowe w 1949 roku przejęte zostały przez „7 Brygadę Ochrony Pogranicza i do chwili obecnej w części nich stacjonują jednostki Straży Granicznej. W roku 1955 w budynku dawnej Łoży Masońskiej utworzony został Powiatowy Dom Kultury. Obecnie jest w nim Centrum Kultury Polsko-Niemieckiej.

W latach 1958-1962 nastąpiła odbudowa części Starego Miasta, które zostało najdotkliwiej zniszczone w wyniku działań wojennych w styczniu 1945 roku i późniejszym okresie stacjonowania w mieście wojsk sowieckich. Na miejscu zburzonych budynków postawione zostały nowe bez zachowania dawnego układu urbanistycznego. Zniszczony zamek odbudowany został dopiero w latach 1962-1967. Po odbudowaniu Zamek stał się siedzibą instytucji kulturalnych miasta.

Opracował: Andrzej Masłoń

## **ORGANIZACJA ZŁOTU**

### **I. Termin i miejsce zakwaterowania**

Złot odbędzie się w dniach 19-22 kwietnia 2017 r. w miejscowości Święta Lipka, ok.13 km od Kętrzyna (woj. warmińsko-mazurskie). Uczestnicy zostaną zakwaterowani w hotelu „**Taurus**” ([www.hoteltaurus.pl](http://www.hoteltaurus.pl), tel. 89-7553737). W miejscu zakwaterowania rozlokowane zostanie biuro zlotu.

### **II. Dojazd do miejsca zakwaterowania**

Hotel „Taurus” położony jest w centrum miejscowości Święta Lipka. Najlepszy dojazd dla podróżujących koleją. Trzeba dojechać pociągiem do dworca kolejowego PKP Kętrzyn. Następnie udać się na dworzec autobusowy (30 m od dworca PKP). Dojazd do miejscowości Święta Lipka jest tylko autobusem ze stanowiska autobusowego nr 1 (kierunek m. Reszel).

Osoby przyjeżdżające swoimi pojazdami mają zapewniony w obrębie obiektu hotelowego parking bez dodatkowych opłat.

### III. Organizatorzy

Organizatorem Zlotu jest Koło PTTK „Bazanty” przy Centrum Szkolenia Straży Granicznej w Kętrzynie, wspierane przez Komisję Turystyki w resorcie spraw wewnętrznych. Zlot jest imprezą non-profit i organizowany jest na zasadzie wolontariatu, w ramach działalności statutowej PTTK, zgodnie z ustawą o działalności instytucji pożytku publicznego.

### IV. Honorowy patronat

Burmistrz Miasta Kętrzyna

**Krzysztof HEĆMAN**

### V. Uczestnicy

Uczestnikami Zlotu będą członkowie Komisji Turystyki oraz delegaci z kół i klubów PTTK, działających w jednostkach organizacyjnych resortu spraw wewnętrznych.

Uwaga: ilość uczestników jest ograniczona do 50 osób (liczba miejsc w autokarze), w tym 8 osób z Komisji Turystyki. Rozdział miejsc pozostaje w dyspozycji Komisji Turystyki w resorcie spraw wewnętrznych.

### VI. Wpisowe i zgłoszenia uczestnictwa

Wpisowe od jednej osoby za cały pobyt na Zlocie wynosi **370 zł**, które należy wpłacić do **17 marca 2017 r.**, na konto:

**NSZZ Policjantów KWP w Krakowie**  
**Krakowski Bank Spółdzielczy 54 8591 0007 0021 0050 8388 0001**  
**z dopiskiem "XXXI Zlot MAZURY"**

Potwierdzenie przyjęcia na Zlot zostanie przekazane uczestnikom telefonicznie lub drogą internetową, po zaksięgowaniu wpłaconej należności. W razie rezygnacji z uczestnictwa w Zlocie po **31 marca 2017 r. wpisowe nie będzie zwracane.**

Zgłoszenia wraz z potwierdzeniem wpłaty wpisowego należy przesłać do dnia 20 marca 2017 r. na adres przewodniczącego Komisji Turystyki w resorcie spraw wewnętrznych kol. Kazimierza Rabczuka:

- pocztą internetową: **krabczuk@interia.pl**

- pocztą na adres: **Kazimierz Rabczuk**  
**os. Zielone 6/80**  
**33-100 TARNÓW**

## VII. Kontakt z organizatorami zlotu

- Marian Stanisławski, tel. 608 471 436, [emstanislawscy@o2.pl](mailto:emstanislawscy@o2.pl)
- Wojciech Zawadzki, tel. 600 737 789, [zawoj1@op.pl](mailto:zawoj1@op.pl)
- Kazimierz Rabczuk, tel. 502 623 226, [krabczuk@interia.pl](mailto:krabczuk@interia.pl)

## VIII. Obowiązki uczestników zlotu.

- posiadanie dowodu tożsamości i legitymacji uprawniającej do ulg,
- posiadanie legitymacji PTTK z opłaconą składką członkowską za rok 2017. Osoby nie będące członkami PTTK, mają obowiązek opłacić ubezpieczenie od NNW na czas trwania Zlotu we własnym zakresie,
- posiadanie dowodu wpłaty wpisowego,
- poszanowanie mienia hotelowego i mienia innych uczestników Zlotu. Organizatorzy nie ponoszą odpowiedzialności za szkody wyrządzone przez uczestników Zlotu,
- przestrzeganie regulaminu Zlotu oraz poleceń przewodników i pilotów w trakcie wycieczek,
- wszyscy uczestnicy zobowiązani są do noszenia w widocznym miejscu znaczka Zlotu przez cały czas trwania imprezy.

**Interpretacja niniejszego regulaminu należy do organizatorów. Organizatorzy zastrzegają sobie prawo do dokonywania zmian w programie Zlotu.**

## Rozkład jazdy autobusów na dzień 23 stycznia 2017 r.

(dworzec autobusowy Kętrzyn – 30 metrów od dworca PKP Kętrzyn)

### KĘTRZYN – STANOWISKO NR 1

| KIERUNEK | PRZEZ        | GODZINY ODJAZDÓW   |
|----------|--------------|--|
| OLSZTYN  | ŚWIĘTA LIPKA | 09 <sup>05</sup>   |
| RESZEL   | ŚWIĘTA LIPKA | 05 <sup>10</sup> , 07 <sup>10</sup> , 07 <sup>45</sup> , 08 <sup>45</sup> , 09 <sup>45</sup> , 10 <sup>45</sup> , 11 <sup>10</sup> , 11 <sup>45</sup> , 12 <sup>20</sup> , 12 <sup>45</sup> , 13 <sup>20</sup> , 13 <sup>45</sup> , 14 <sup>35</sup> , 14 <sup>45</sup> , 15 <sup>20</sup> , 15 <sup>45</sup> , 16 <sup>45</sup> , 17 <sup>20</sup> , 18 <sup>15</sup> . |



## PROGRAM ZLOTU

### **19 kwietnia 2017 r. (środa)**

- od 14.00 do 18.00 – przyjmowanie uczestników Zlotu w hotelu „TAURUS”
- 18.00 – uroczyste otwarcie Zlotu z udziałem zaproszonych gości
- 18.30 – kolacja
- 20.00 - 21.00 – prelekcja „Zakon krzyżacki na ziemiach pruskich”
- 21.00 - 23.00 – wieczór przy muzyce

### **20 kwietnia 2017 r. (czwartek)**

- 08.00 - 08.45 – śniadanie
- 09.00 - 09.10 – wyjazd z hotelu do m. Bezląwki
- 09.10 - 09.30 – zwiedzanie zamku wójtowskiego/kościół w m. Bezląwki
- 09.30 - 10.00 – przejazd do m. Gierłoż
- 10.00 - 12.00 – zwiedzanie „Wilczego Szańca” w m. Gierłoż
- 12.00 - 12.20 – przejazd do m. Kętrzyn
- 12.20 - 14.00 – zwiedzanie Kętrzyna
- 14.00 - 15.00 – obiad w zajezdni „Pod Zamkiem”
- 15.00 - 15.30 – przejazd do m. Święta Lipka
- 15.30 - 16.30 – zwiedzanie bazyliki w m. Święta Lipka, prezentacja organów
- 17.00 - 19.00 – szkolenie aktywu turystycznego MSWiA
- 19.00 - 23.00 – kolacja, wieczorek towarzyski

### **21 kwietnia 2017 r. (piątek)**

- 08.00 - 08.45 – śniadanie
- 09.00 - 09.50 – wyjazd z hotelu do m. Giżycko
- 10.00 - 11.30 – zwiedzanie twierdzy „Boyen”
- 11.40 - 12.00 – przejazd do m. Pozezdrze
- 12.00 - 13.00 – zwiedzanie kwatery Himmlera
- 13.00 - 13.20 – przejazd do m. Węgorzewo
- 13.20 - 14.00 – zwiedzanie cmentarza woj. z I wojny św. nad jez. Święcayty
- 14.00 - 14.30 – przejazd do m. Banie Mazurskie
- 14.30 - 15.30 – obiad w barze „Młyn” (obiad regionalny)
- 15.30 - 15.45 – przejazd do m. Rapa
- 15.45 - 16.30 – zwiedzanie grobowca rodziny Fahrenheid
- 16.30 - 17.30 – przejazd do m. Leśniewo
- 17.30 - 18.00 – zwiedzanie śluzy Leśniewo Górne i Leśniewo Dolne
- 18.00 - 18.45 – przejazd do m. Święta Lipka
- 19.30 - 23.00 – kolacja, wieczór przy muzyce

### **22 kwietnia 2017 r. (sobota)**

- 08.00 – 08.45 – śniadanie
- 09.00 – 11.00 – piesza wycieczka na granicę warmińską (dla chętnych)
- 11.30 - wykwaterowanie i wyjazd uczestników Zlotu

## Sympatycy Turystyki Motorowej [TM] wiosna 2017 r. Mazury

Serdecznie zapraszam na 31 Złot Aktywu Turystyki w resorcie SW - Motorowcy na Mazurach „Kętrzyn 2017” w dniach 19 – 22 kwietnia 2017 r. z bazą w Świętej Lipce, hotel „Taurus”. Złot organizują koledzy z Koła PTTK „Bażanty” przy Centrum Szkolenia SG w Kętrzynie i Komisja Turystyki w resorcie SW, a Złot Motorowy tradycyjnie KTM „Motomedyk” PTTK w Płocku (nr imp. KTM ZG PTTK 98/17). Proponuję wydłużenie imprezy o czas dojazdu do Świętej Lipki i powrotu do domu, zwiedzając obiekty turystycznie ciekawe po trasie przejazdu.

### Na Mazurach warto zwiedzić.

**Ratusze:** *Barczewo* - XIX w. /lokacja 1364/, *Górowo Iłowieckie* - XV w. – spalony 1655, odbudowa i modernizacja /lok. 1335/, *Kętrzyn* - XIV w. wieża 1633, rozebrana 1783, odbudowa 1886 /lok. 1357/, *Lidzbark Warmiński* – XVIII w. - spalony 1865, obecny z przeł. XIX/XX w. eklektyczny /lok. 1308/, *Mragowo* - neoklasycystyczny z 3.08.1825 r. obecnie muzeum /lok. 1444/, *Olsztyn* - ratusz stary XIV w. spalony 1620, odbudowa 1624, renesans, remont 1765-70; Nowy Ratusz, neobarok 1912-15/lok. 1353/, *Olsztynek* - XV w. obecny pocz. XX w. eklektyczny na fundamentach starego spalonego /lok. 1359/, *Orneta* – 1359, przebudowa 1907 i 1920 /lok. 1313/, *Pasym* - neogotyck 1855 na fundamentach z 1583 /lok. 1386/, *Pisz* - obecny 1900, neobarok /lok. 1645/, *Reszel* - XVII w. odbudowa 1815 na starych fundamentach /lok. 1337/, *Szczytno* - obecny 1936/7, obecnie Muzeum Mazurskie/lok. 1723/.

**Parki Krajobrazowe:** *Brodnicki* PK (zał. 1985) - 4336 h, *Górzeńsko – Lidzbarski* PK (1990) - 8588 h, *Mazurski* PK (1977) - 53677 h, *PK Pojezierze Iławskie* (1993) - 22405 h, *PK Puszcza Romincka* (1998) - 14620 h, *PK Wzgórz Dylewskich* (1994) - 7151 h, *PK Wysoczyzna Elbląska* (1985) - 13732 h, *Welski* PK (1995) - 20444 h.

**Lasy** to 29% pow. województwa /średnio 28,4 – pow. piski 48,9%, szczycieński 48,5%/, drzewa iglaste 80% sosna /największe kompleksy leśne: Puszcza Piska 1000 km<sup>2</sup>, Puszcza Borecka, Nidzicka, Romincka, Lasy Łańskie, Taborskie/.

**Jeziora:** *Śniardwy* – pow. 113,4 km<sup>2</sup>, max głębokość 23,4 m, *Mamry* – 102,8 km<sup>2</sup>, max 43,8 m, *Jeziork* – 34,6 km<sup>2</sup>, max 13 m, *Niegocin* – 26,00 km<sup>2</sup>, max 39,7 m, *Roś* – 18,9 km<sup>2</sup>, max 31,8 m, *Tańty* – 18,36 km<sup>2</sup>, max 44 m, *Nidzkie* – 18,2 km<sup>2</sup>, max 23,7 m. 3 tysiące jezior, z tego 2 tys. powyżej 1h. **Pojezierza** – *Iławskie*, *Olsztyńskie*, *Mragowskie*, *Ełckie*, *Kraina Wielkich Jezior*.

**Wzniesienia:** *Dylewska Góra* 312 m n.p.m., *Góra Szeska* 309 m n.p.m., *Krzemieniucha* 288 m n.p.m., *Góra Zamkowa* 288 m n.p.m., *Wzniesienia Górowskie* 216 m n.p.m.

**Kościóły:** Bazylika Archikatedralna św. Jakuba Olsztyn, Frombork, katedry – Ełk, Elbląg; sanktuaria - Krosno, Bazylika NMP w Świętej Lipce, Nowe Miasto Lubawskie.

**Zamki:** *Lidzbark Warmiński* – rezydencja biskupa warmińskiego, *Olsztyn* – Kapituły Warmińskiej; *Krzyżackie - Węgorzewo* - prokuratora, *Olsztynek* - komtura, *Szczytno* - komtura elbląskiego, w *Ryni*, *Giżycku*, *Nidzicy*, *Ełku*, *Kętrzynie*, *Ostródzie* – komturów.

**Mazurskie unikaty:** brama targowa w Elblągu, wiadukt w Stańczykach, cmentarze w Sudwie „Tannenberg – Denkmal”, Marcinowej Woli, z I wojny w Węgorzewie, Piramida w Rapie, most gotycki w Reszlu, most kolejowy w Pieniężnie, wieża ciśnień w Pieniężnie, gazownia w Górowie Iławieckim. **Warmia i Mazury teren uroczy krajobrazowo, pofałdowany z małymi oczkami jezior i wielkimi akwenami.**

Opracował i spisał Przewodnik Turystyki Motorowej nr 3712

Józef Wrzeszczyński

Pieczętki

pieczętki

pieczętki